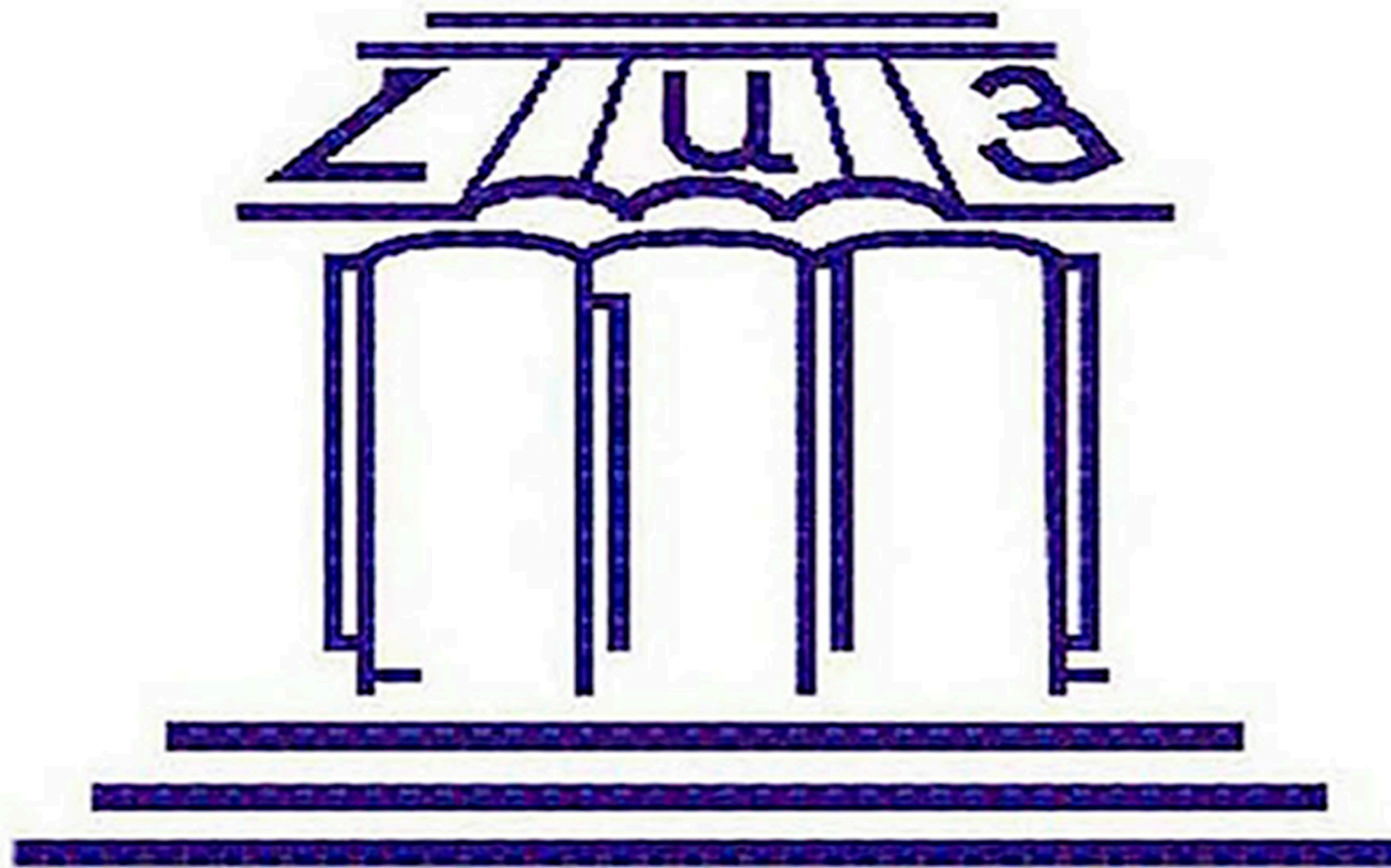

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Կարոս Հայրենի

891.99

4-42

854

854
Zurpny
Zurpny

24/5/24

891.99
Lh 42

Ա. ԱՅԵՐՈՆԵԱՆ

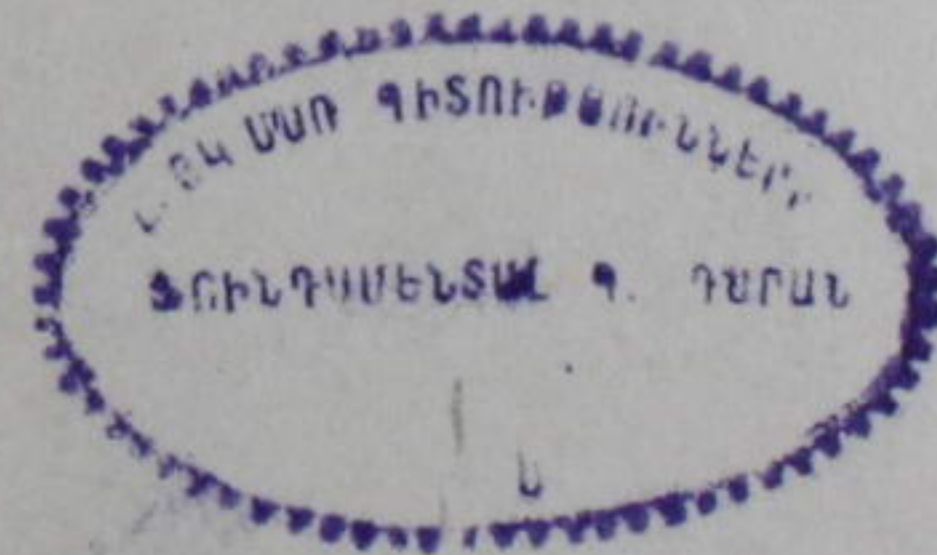
ԸՆԹԵՐՈՍԱՐԱԶ

ԿԱՐՕՏ ՀԱՅՐԵՆԻ

704

854

A $\frac{1}{2}$ 79013

ՊՈՍԹԸՆ
ՏՊԱՐԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻ»

1927

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

ՍՏՈՒԵՐՆԵՐՆ ԻԶՆՈՒՄ ԵՆ

Կեանքիս արեւը թեփուեց դէպ մուտքը.
 Ստուերներն ահա իջնում են հանդարտ.
 Մագերիս մէջ արծաթ թելեր են շողում,
 Մօտայուտ ձմրան գունատ բանքերներ.
 Էլի մի դուռ է, փակւում է անդարձ,
 Աստուած է հսկում, երբե՛ք չի բացուի.
 Ափսոսանք չունիմ, ոչ տրտունջ ցաւի.
 Աստուորից անդին պատրանք է գունատ.
 Արծաթ պսակով նակատնիս պատած՝
 Փակ դրան առջեւ մենք լուռ ողջակէզ
 Մի անյայտ ձեռքով, որ կեանքն օրօրեց
 Մինչեւ որ Սէրն ու Յաւը յագեցան:
 Ափսոսանք չունիմ եւ ոչ տրտմութիւն,
 Զէ՞ վերջալոյսի ցոլքերն անուշ
 Հրկիզուած սրտի կայծեր են յետին,
 Կատարուած աղօթք կեանքի խորանում:
 Փա՛նք քեզ մայր բնութիւն, դու միայն
 գիտես

Մեր ալիքների արծաթ շողերով
 Մահը զարդարել եւ անէութեան
 Սարսափը մեղմել մշուշիդ ֆօդով:

*
* *

Գիշեր է խորունկ. նրագս է պլպլում.
Ցաւի ու սուգի այս ի՞նչ թափօր է պատերիս
վրայ.

Ճանաչում եմ ձեզ, իմ հին-հին պա՛պեր,
Ո՞ւր է՛ք շտապում, դէպի ո՞ր կայան,
Յոգնած գլխներիդ փռչի ցանելով.
Ո՞վ մտրակեց ձեզ այսպէս անողորմ,
Ո՞ր մրրկի տակ ձեր մէջքը ծռուեց.
Ո՞ւմ է՛ք աղօթում Աստծուց թափուր
Մեր տանարներում.
Ճանաչում եմ ձեզ, չարաբաղդ պապեր.
Հազար սերունդներ ձեր կողից ժայթփած,
Հնձանում կուտուած ողկոյգների պէս,
Հազար ազգերի ոտքերին կոխան
Մի ահեղ Աստծու գինին ջամբեցին:
Զուր է թափօրը յուղարկաւորի.
Ա՛հ, անցէ՛ք անձայն, ինչպէս որ եկաք.
Լոյսին սիրահար՝ նրագս եմ ասում,
Որ ձեզ դուրս շորթեց խաւարի խորքից.
Անցէ՛ք, լուծուեցէ՛ք անհունի ծոցում,
Մեր բաղդից հեռու՝ ձեր բաղդը լացէ՛ք:

Կեանքիս արեւը դէպի մուտքն իջաւ,
Հրկիզուած սիրտս դեռ կայծեր ունի,
Եւ ամէն մի կայծ՝ մի աստղ հաւատի.
Թողէ՛ք, որ առանց ցաւի ու լացի
Դէպ անէութեան մշուշը դիմեմ
Իմ արեւի հե՛տ, իմ հաւատի հետ...

ԱՐԵՒԻ ՅԵՏԵՒԻՑ

ԵՐԳ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՐԵՒԻ ՅԵՏԵՒԻՑ

Ուշ երեկոյ է, խորունկ ու լռին.
 Թախիծը դալուկ՝ մի ահեղ թռչուն—
 Ծանր թուխս նստեց անհաս խորհրդին.
 Ստուերներն իջան՝ հսկայ ջուլհակներ —
 Հիւսում են անծայր պատանը կեանքի.
 — Ճրագը վառի՛ր, տղա՛ս,
 Թող այս տրտմաշուփ խաւարը վանի.
 Զարթնող գիշերի նիրանների մէջ
 Կիսամեռ լոյսը օրհաս է հոգուս.
 Ճրագը վառի՛ր, տղա՛ս, թող լոյսը պլպլայ:

*

* *

Իրիկնամուտ է. շողերը մեռան
 Ինչպէս մանուկներ օրօրանի մէջ.
 Հորիզոնի տակ գոյնզգոյն ջահերը
 Մորմոքով հանգան.
 Ժամն է թաղումի.
 Երկինքը բացեց իր մութ թւերը
 Հոգեվարքների թափօրի առջեւ.
 Ոտնաձայները արձագանգ չունեն,
 Համակ տիեզերքը մամբայ է ընկած,
 Մի հարցնէ՛ք՝ ո՞ւր, համբ է տանջանքը:
 Խաւարի ծովը յորձանք է տալիս,
 Մրրիկներ կան անհունի ծոցում.

Ժամանակներից նաև է հոնչում
Արիւն-արցունքի թանձր բեռի տակ:

*
* *

Երազներիս գոհար բարձունքից
Բաղդիս սայլն է իջնում աւալ ու թաւալ.
Ո՛չ լծկան ունի եւ ո՛չ սայլապան,
Մի մարած կեանքի անիւնը բարձած՝
Առանց հոնչի ու առանց ցաւի
Շէկ համբաներով յամբ ու անձայն՝
Իջնում է, սուգում մշուշի ծոցում.
Մենաւոր ծառից ցող է կաթկթում,
Գիշերը լացեց եւ կոյր այրերից
Դեւերն են հաջում աստղերի ցոլփին...

*
* *

Անտառի խորքում առանց փնարի մի լար է
հեծծում.

Մեծ լռութիւնն է զրնգում մեղմիւ,
Անհուն դողանքը անծանօթ թաղման.
Մի եղնիկ մեռաւ թաւուտի ծոցում,
Միակ յուղարկաւոր՝ հողմն է հեկեկում.
Ճօնի մէջ մոռցուած մանուկն է լալիս,
Մայրն ուշացաւ մեր սեւ դաշտերում.

Աւեր ջրադացի փառն է կանգ առել,
Լուռ է ջրտունը, շառաչն է մեռել.
Դոնական է անվերջ գնում ու գալիս
Հովերի առաջ՝ հանգչող մահուանը հով-
հարող ստրուկ:

*
* *

Հեռու ձորերում վառուող կրակը
Վհուկը փչեց. բոցը գալարուեց
Մի վերջին անգամ գալարուեց, մարեց.
Ուշացած համբորդ եմ չար համբաներում,
Հողմը փրշրեց լապտերը ձեռքիս.
Փշրուեց լապտերս ու չեմ մոլորուած,
Հոգուս մէջ մի աստղ ունիմ մշտավառ —
Կարօտը հայրենի.
Եւ ոչ մի աստուած կարող է այն մարել
Առանց ամօթի, առանց սարսուռի.
Ա՛հ, կարօտը, կարօտը հայրենի...

*
* *

Ուշ երեկոյ է, խորունկ ու լռին.
Մշուշն է բարձրանում անհունի ծոցից
հազար ծուէնով,
Տրորուած կեանքիս ցնցոտիների պէս.

Ու երագներին շարանը ժպտուն,
 Զուռդ հաւքերի երփներանգ երամ,
 Հանդարտ լուծւում է գորշ մէգի ծոցում.
 Եւ կարաւանիս րիթմը զրնգան
 Մաշուեց ու մարեց անապատի մէջ.
 Բաղդիս հեծկլտան սրինգը լռեց.
 Յոյզերիս մրրկոտ հօտը մակաղեց.
 Լռութի՛ւն, լռութի՛ւն...

*
 * *

Հանգչում է ահա ծարաւը փառփի,
 Ե՛ւ սէրը փոթորկոտ,
 Ե՛ւ կիրքը բոցոտ,
 Ե՛ւ տենչը պայքարի.
 Եւ յաղթանակի հմայքը պատրիշ,
 Մխացող վերքի կսկիծը խռիւն,
 Մնում է միայն կարօտն հայրենի.
 Աւեր տանարի կանթեղ պլպլան,
 Մի անմահ կրակ,
 Որ գերեզմանիս մէջ իսկ կը մխայ,
 Թէ Այրարատի ծոցում չը հանգչեմ,
 Եւ Արաքսը չօրօրի փունս յաւերժական...

ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ

ԵՐԳ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ

Գարուն է կրկին.

Կռունկների երամբ խունապով անցաւ.

Սարսուռ կայ բարձրում.

Էլ չի մնկննկում զանգը վաղորդեան.

Դաշտերում մեռաւ երգը հօտաղի,

Լէլէն աղջկերանց, սրինգը հովուի.

Տունն է կիսաւեր, մահացու խոցուած.

Իր չորս պատերից լոկ մէկն է կանգուն.

Կտուրն է կախուել վերջին գերանին.

Երթիկն է աւեր մոթոած աչքի պէս,

Ու նրա շրթին խլէզն է խաղում արեւի շող-
փն.

Մեռնող տնակն էլ աղօթք չունի.

Օջախն է մարած, ծուխ չի բարձրանում.

Կտուրից կախկիտուած եղէգների մէջ՝

Հովն է հեկեկում ուշ գիշերների

Ոգիների հետ...

*

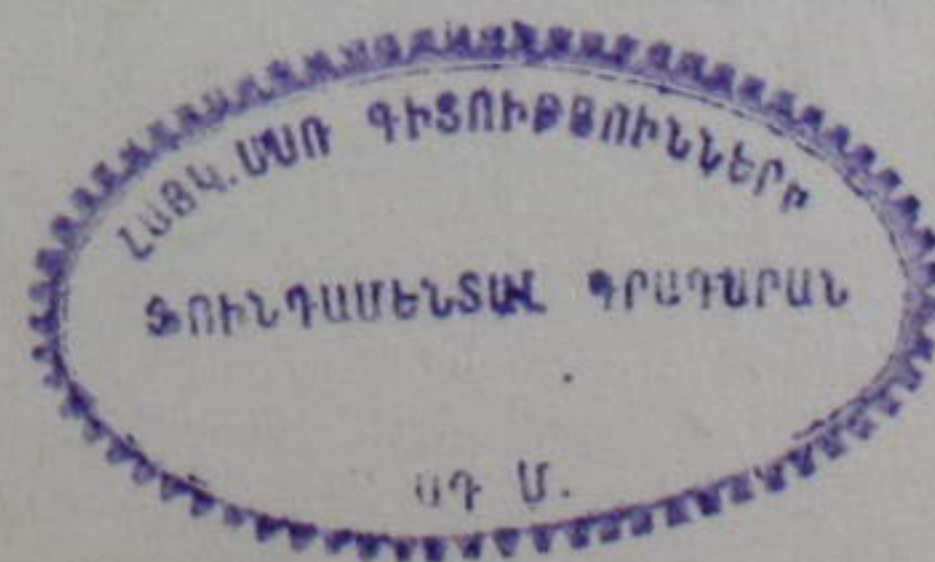
* *

Եւ լուսաբացին նորեկ ծիծառը

Ի գուր պրպտեց իր բոյնը հէրուայ,

Ճլւլաց, սգաց ու թռաւ անդարձ

Դէպի այլ երկինք բաղդը կերտելու:

A ի
79013

854

704

Գարուն է կրկին, տանջանքն է երկնում
 Ձեւերը անհուն մոխիրների մէջ.
 Ճիւղում կեանքն իր մէջքն է շտկում
 Մի մութ խորհրդի ահեղ բեռի տակ.
 Դաշտը երփներանգ խոկում է լռին
 Ամայութեան մէջ ծաղկազարդ գարմանք,
 Եւ առունները ցաւից խենթացած
 Շէնքն են ջրում, մարգերը լիւծ.
 Մեր բակում մոռցուած երկու ուռենին
 Մեզմ շնչում են իրար ականջին՝
 «Տեսնո՞ւմ ես, փութիկ, տնակը մեռաւ»
 Ու գլուխ-գլխի դողում են մահից.
 Ա՛հ, աւեր, խոպան իմ հայրենի տուն,
 Աւեր ու խոպան սիրտս մղկտաց:

*

* *

Հոգուս մէջ կանգուն իմ հայրենի տուն.
 Ես անհոգ մանուկ քո սուրբ յարկի տակ.
 Այս արցունքները... ես չեմ, ես չեմ,
 Այն պառաւ ու յոգնած ժամանակն է լալիս.
 Ես անհոգ մանուկ քո արդար ծոցում
 Ու այնպէս երջանիկ...
 Երկու ծուռ ու մուռ սիւն սեւ առաստաղի
 տակ,

Տնփում են անձայն տաղտուկը կեանքի,
 Պատեր ու ձեղուն, հերդիկ ու դոնակ,
 Այնպէս խօսուն են, ու այնպէս խոհուն:
 Ամէն առաւօտ ծուխն է բարձրանում
 Պալան ու պալան.
 Թոնիրն է վառում.
 Մայրս կուգէ — կուգ ծխի վրանի տակ,
 Աչքերն արցունքոտ, հոգին լուսաշող
 Սիրտը՝ սիրոյ ծով, ծով հոգսերի մէջ
 Մեր ցաւն է փաշում, իր գաւակների.
 Մա՛յր իմ, մա՛յր իմ, ի՛նչ հեռու ես դու,
 Գերեզմանների անցաւ աշխարհում.
 Զաւակներդ ո՞ւր են, մայր իմ անգաւակ.
 Ահա մանուկ եմ քո բարի յարկի տակ.
 Այս արցունքները... ես չեմ, ես չեմ,
 Այն պառաւ ու յոգնած ժամանակն է լալիս
 Իմ սգուռը աչքերով:

*

* *

Իմ հայրենի տո՛ւն, աղօթքի տաճար.
 Եւ ես ծնկաչոք սեղանիդ առջեւ,
 Ցաւի, գուլումի մեր սեւ օրերին,
 Երբ հայրս Աստծու գութն էր աղերսում,
 Եւ ցասումն արդար,

Հերդիկն էր իր սուրբ աղօթփի նամբան.
 Ու մեր հերդիկին միշտ կոացած էր
 Մի ահեղ Աստուած,
 Որպէս ներմակ ամպ հողմերի թելին,
 Կամ մրրիկը խօլ.
 Որպէս արեւի շողփը մոլորուած,
 Կամ գիշերը սեւ.
 Որպէս կարեկից աստղիկ մի պայծառ,
 Կամ շանթ ու կայծակ:
 Աստուած ի՞նչ է որ.
 Թոթոռն մշուշ,
 Արեւ ու աստղիկ,
 Երկինք ծուատող ամպրոպ ահաւոր,
 Շանթող օձի պէս կայծակի բեկբեկումն,
 Խելագար ֆրֆիջ անսանձ մրրկի,
 Յաւերժական լաց,
 Մի անծայր տնօն, որից դողում էր մեր
 դուռ ու հերդիկ.

Աստուած ի՞նչ է որ...
 Օջաղիդ հսկող,
 Հուրդ բորբոքող այն Աստուածը հին,
 Ո՞վ սպանեց, հայրենի՛ տուն,
 Աղօթփի տաճար:

*
 * *

Ա՛հ, գիշերը սե՛ւ,
 Սեւ ու կախարդիչ իմ հայրենի տուն.
 Ողջ տիեզերքում մենք այնպէս մենակ
 Եւ մեր խրնիթը մենակ տիեզերք.
 Քնած չարփերը խաւարի ծոցից
 Զարթնում են, շարւում պատերի տակին,
 Լռիկ ունկնդիր նպուռի երգին.
 Մեզ մանուկներին լեզու են ցոյց տալիս,
 Ձեռներով նակտին հովանի անում պլպլան
 լոյսից.

Ուռած շրթունքով փչում են նրագին
 Որ լոյսը մարի, մեզ բռնեն խեղդեն:
 Ու զարգանդ ունենն.
 Մօտ-մօտ սղմում ենք սեւ նրագկալին.
 Ու նրագկալը թաթը մեզ պարզած՝
 Զգոյշ պահում է ձիթէ նրագը.
 Ճրագկալը հայրս էր շինել,
 Ճրագը՝ Բրուտ Մոսին,
 Ձէթը՝ մեր արտերից էր,
 Եւ կրակը՝ մայրս էր վառել Դրնդէզից
 Ժամի բակում, երբ դեռ հարս էր.
 Ու այն ժամանակից մեր կրակն էր վառ,
 Մեր նրագը վառ ժամի կրակից.
 Հայրենի՛ տուն, հայրենի՛ տուն,

Մոխիրներին ու նրագին կարօտն ունիմ.
Ո՞վ մարեց քո նրագը վառ,
Մոխիր, մոխիր հայրենի տուն:

*
* *

Ու մեր դուռը ծխոտ,
Մեր դուռը ցածրիկ
Հօր ու խղճուկ.
Գրին է ծեծում, հարկը պահանջում.
Տէրտէրն է գալիս օրհնանքը շրթին
Իր փայ ու բաժնին.
Թափառիկ աշուղ մնկնկյան սագով,
Աննար մուրացիկ՝ մախաղը ուսին.
Ու դուռն է մոնչում նիսխանի վրայ,
Մեր հնագանդ, մեր տրտում դուռը.
Հօր է դուռը ձմրան արհաւիրքին.
Հողմերն են սուլում մութ գիշերներին,
Բուքն է կաղկանձում ֆաղցած գալի պէս,
Զիւնի տակ ծածկում կտուր ու հերդիկ.
Դուռը մոնչում է, մրմնջում ցաւով՝
«Ի՞նչ ծանր է, ծանր է այս բերը»...

*
* *

Գարուն է կրկին. տանջանքն է երկնում.
Ես անտուն, անհող՝ ու սիրտս փղձկաց.
Հայրենի՛ տուն, հայրենի՛ տուն,
Կարօտ եմ մոխրիդ, լոյսիդ ու ծուխիդ,
Կարօտ եմ հերդիկիդ, քոնքիդ ու հոտիդ.
Փշրուած ֆնարի մղկտան լարի պէս, հոգիս
է հեծկլտում.

Հայրենի՛ տուն, հայրենի՛ տուն
Ու դուն էլ մի երա՛գ:

ԱՐԱՔՍ.

ԵՐԳ ԵՐՐՈՐԴ

ԱՐԱՔՍ

Et pontem indignatus Araxes.

Virgile

Եւ կամուրջ չհանդուրժող Արաքսն ըմբոստ.

ՎԻՐԳԻԼԻՈՍ

Արա'ֆս, ջա'ն Արաֆս.
 Կարօտդ է հոգունս մէջ ծփան ու ծփան,
 Պղտոր ու եռուն ալիքներիդ պէս.
 Ծարաւ եմ տեսիդ, ջրիդ, շաչիւնիդ.
 Կարօտ եմ հեւքիդ, գովիդ ու բոյրիդ,
 Դալար ու բողբոջ անուշ ասիներիդ.
 Սիրում եմ մշուշիդ շղարշը ներմակ
 Ամրան արեւի տարփոտ շնչի տակ.
 Ու կոհակներիդ նազանքը թրթռուն,
 Որպէս նորահարսը իր առագաստի մէջ.
 Եւ քո փրփրուն ցասումն եմ սիրում
 Գարնան օրերի խենթութիւնդ ահեղ.
 Վիթխարի խաղերդ աւերածների,
 Փոթորիկներիդ թնդիւնը խորունկ,
 Ու վիշապ մէջքիդ յորձանքն ահաւոր.
 Արա'ֆս, ջա'ն Արա'ֆս, դուն իմ մա'յր
 Արաֆս.

Հայոց աշխարհի փայլփլուն սուսեր,
 Դուն կամրջընկէց, դուն անյաղթ Արաֆս.

*
* *

Մի հեֆեաթ գիտեմ մանուկ օրերից
Հայոց աշխարհի հեֆեաթը կապոյտ.

«Բիւրակն լերան
«Զմբուխտ այրերից
«Լոյսի պէս ներմակ
«Հագար աղջիկներ
«Մեր հովիւների
«Սրինգի ձայնին
«Քրֆջալէն
«Դաշտ են դուրս գալիս,
«Ժպտում արեւին,
«Ծառին ու ծաղկին,
«Ծփան վարսերը
«Հովերին տուած՝
«Խենթ պար են բռնում
«Օրօր ու շորօր
«Բիւրակնի շուրջը.
«Եղնիկ ու երէ
«Ծերպերը թողած՝
«Վագում են խմբով
«Կոյս մարմինների
«Բուրմունքը շնչում.

«Եւ աղջիկները
«Ծաղիկների մէջ
«Կայքոում են, խնդում
«Եւ քրֆիջի հետ
«Կապոյտ աչքերից
«Արցունք է ցայտում,
«Արցունքի միջից
«Արափսն է ծնում
«Մի չֆնաղ մանուկ.
«Եւ լեռն ձորին,
«Զորը դաշտերին
«Հայոց լեռների
«Հեֆեաթն է ասում
«Կապոյտ հեֆեաթը
«Մանուկ հսկայի:»

*
* *

Ելնում է Արափսը Բիւրակնի ծոցից
Ինչպէս կտրիչը սեւ վրանի տակից,
Պայծառ նակատին յակինթէ պսակ,
Կապոյտ աչքերին՝ մայր ծովի երագ,
Թրթռուն ու կայտառ իր շղարշի մէջ
Հագար նագանփով, երգով ու պարով
Սէգ Այրարատի գիրկն է շտապում:

*
* *

Ի՞նչ ես որոտում, Արա՛ֆս, ջա՛ն Արա՛ֆս,
Ո՞վ թափեց գիրկդ սարսուռը ցաւի,
Ափերիդ կախուած ուռիներ՞ը լացին,
Թէ՞ սեւ ժայռերը սեւ հէֆեաթ ասին.
Ո՞վ պղտորեց այդպէս ջրերդ վնիտ,
Ո՞ր ձեռքը փշրեց աստղերի հայելին,
Ինչո՞ւ արեւի ցոլֆերը շողշողուն,
Էլ չեն խտրդում ծոցդ յակինթի:

*
* *

Մռայլ լեռներից հագար աղբիւրներ
Գալարուն գետակ, վշվշան վտակ
Իջնում են թափւում գիրկն Արաֆսի.
Լաց ու կականով պատմում են նրան
Մեր աշխարհի
Ցաւերը հին,
Գանգատը հողին,
Տրտմութիւնը հայոց դաշտերի,
Եւ շինականի ֆրտինքը լացող,
Անտէրունջ ընկած գութանի տնփոց,
Խոցուած մանկալի արեան մրմնջոց.
Մեռնող հորովելի արձագանգ յետին,

Անմայր գառների բառաչն աղեխարշ,
Եւ եղնիկների լացը մղկտան.
Կոհակ կոհակին ցաւ է շշնջում
Ու թունդ է ելնում հոգին Արաֆսի:

*
* *

Վիշապ է Արաֆսը
Հայոց աշխարհի գուլումը գիտէ.
Կողերը սղմող ժայռերի ծոցում
Որոտ է հանում ինչպէս մրրիկ,
Իր գոռ ցասումի խօլ արձագանգով
Հսկայ լեռների կուրծքն է ծուստում.
Փրփուրէ բաշը հովերին տուած՝ որպէս ա-
նագաստ,
Թաւ մոմոցով ալիք է հանում ալիքի վրայ.
Եւ անդունդից՝ անդունդ գահաւէժ
Ցասում է դիզում դարիւ ու դարիւ.
Աստծոյ մերկացրած հսկայ եաթաղան
Լեռներն է միջից երկու կէս անում.
Յորձանք է տալիս կատաղի թափով,
Ժայռերն է խլում խաղագնդակի պէս,
Անտառն է շորթում լերան լանջերից,
Արտերը փաշում տափաստաններից,
Ու իր ծփծփան ուսերին նետում.

Եւ աւերածի աւարը շալկած՝
Գրոհ է տալիս կուռ կամուրջներին,
Եւ կամար ու սիւն յորձանքի բերան,
Նետի պէս ձգոււմ է դէպի Այրարատ:

*

* *

Արա՛ֆս, ջա՛ն Արաֆս.
Ահա քո ցաւն է գալարում հոգիս,
Ինչպէս գոռ հոդմը անտառը թաւուտ.
Ու հոգիս քեզ պէս գետ է յորձանուտ.
Ու ամէն մի յորձանք իր կսկիծն ունի.
Ու ամէն մի կսկիծ իր գաղտնիքը խոր:
Մի բարի Աստծու ծոցից եմ ծնուած
Քո արդար ասիւններին՝ ինչպէս մի եղէգ,
Դարերի արդար երգը հիւսելու,
Աստուածացումը տառապող մարդու,
Քրտինքը՝ բեղուն,
Յոգնած ճակատի
Կննիւրը խոհուն.
Ժպիտը մանկան,
Շողը վաղորդեան,
Բոյրն արշալոյսի,
Գեղը բնութեան.
Սիրոյ մորմոքը
Նագելի կոյսի:

Ալեկոծ հոգուս կոհակների մէջ
Ի գուր եմ փնտռում իմ երգը մտերիւմ,
Մօրս օրօրի հետ որքան աստղեր են մարել
երկնքում:

Առանց գարունի՝ աշունքս հասաւ.
Ու ցաւին թարթող հոգմերը ձմրան
Թօշնած տերեւ են սփռում իմ հոգում,
Մերձամուտ ձիւների մահիւնը փռում:

*

* *

Արա՛ֆս, մա՛յր Արաֆս, քո զաւակն եմ ես
Հոգիս մի գիրք է կեանքի սարսուռի,
Գրուած ու կնքուած Աստծու ձեռքով.
Ահա՛ բաց կ'անեմ ես այն քեզ համար
Դուն մի՛ սարսափիր.
Գեհեն կայ իմ հոգում, արիւնի մրրիկ,
Կայծակի անձրեւ, բոնութեան անէծք
Ոռնացող ցաւի արձագանգը խօլ.
Դուն մի՛ սարսափիր.
Զէ՞ քո զաւակն եմ, ջրերդ եմ խմել,
Մօրս օրօրի հետ՝ երգերդ եմ ուսել.
Հոգուս հրդեհը բոցն է քո սիրոյ.
Դուն մի՛ սարսափիր.

Ժանտ է իմ երգը, թունաւոր տատասկ,
վիրաւոր վագրի ահեղ կաղկանձոց,
Բռնութեան նակտին՝ շիկացած երկաթ,
Դուն մի՛ սարսափիր.

Երգս ցասումի խորտակիչ կռան,
Դոռ արդարութեան հնոցում ձուլուած
Երգս նգովֆի բոցեղ հրաբուխ,
Դուն մի՛ սարսափիր.

Արաֆս, մա՛յր Արաֆս, քո զաւակն եմ ես:

*

* *

Հոգիս թռչուն է որք ու բնաւեր,
Քո ծոցին կարօտ՝ հանգիստ առնելու
Եւ քո սուրբ կրծքին, Բիւրակնից-Մասիս
Հազար տարիների ռոտիդ է նստած.
Թիւրքը քո ափի՞ն...

Քնած էիր միթէ, երբ դարանակալ
Մեր հին օրերի թշնամին հասաւ.
Մասսի վեհափառ տեսնո՞վր տարուած,
Թէ՞ կոհակներիդ հետ խաղի ու պարի.
Թիւրքը քո ափի՞ն...

Տիգրոն ու Բաղդադ, Հոռմ ու Բիւզանդ
Ի գուր փորձեցին քո թափը սանձել
Կուռ կամուրջների յաղթ կազմուածֆի տակ

Ինչպէս սանձում են նժոյգն ամեհի.

Թիւրքը քո ափի՞ն...

Տե՛ս, զաւակներիդ կարաւանն անձայր
Անտուն, անհող ու անհայրենիք
Սեւ նամբաների փոշիների մէջ
Օտար ափերին արցունքը խմեց,
Թիւրքը քո ափի՞ն...

*

* *

Ա՛հ, գուր ես ափերդ ծեծում կականով,
Ի գուր սուգ, շիւան, վայ ու վայնասուն.
Զուր է պաղատանքդ. Աստծու քանցքից
Արիւն է ծորում աշխարհի վրայ.
Շառաչիր ցաւդ միայն քե՛զ համար,
Մի՛ նայիր երկինք, ուր աստուածները
Վաղուց են մեռած.
Մի՛ նայիր աշխարհին,
Աշխարհն ի՞նչ է որ,
Մի խարլխած դագաղ եւ մէջը մի դիակ,
Դիակ գարշահոտ, որ թաղող չունի.
Ցասումդ մոնչա՛ զաւակներիդ հետ,
Ինչպէս վիրաւոր վագր անապատի,
Շուրջդ գալարուող անյոյս տանջանքին
Զարգանդդ ջամբիր ջրի փոխարէն,

Պրկուած գայրոյթիդ թեւերը փոիր,
 Ինչպէս անգղը իժի թիկունքին,
 Դու մահը հեծի՛ր, անսանձ երիվար
 Ե՛լ ու փրփրիր, հինաւո՛ւրց վիշապ,
 Տափաստաններում անդունդներ փորիր,
 Անհուն գերեզման քո ոսոխներիդ,
 Եւ լեռ ու բլուր նրանց թիկունքին
 Հողաթումբ շինիր, փրփուրդ թփի՛ր
 Տիեզերական ցոփ ու նենգ խղճին:

*

* *

Մի բարի Աստծու ծոցից եմ ծնուած՝
 Դարերի արդար երգը հիւսելու
 Ինչպէս քո ափի եղէգն անբիծ
 Մենաւոր խօսնակ տրտում գիշերի:
 Արդ իմ այս դաժան, ժանտ երգի համար
 Զագի՛ր բռնութիւն, կ'ուզէի լինել
 Կրակէ մրրիկ քո նիւաղ գլխին,
 Կ'ուզէի մահու գաղտնիքը շորթել,
 Զոհերիդ կանչել գերեզմաններից,
 Ու նրանց ցասումից մի բռունցք գանգել,
 Քո անիծապարտ մէջքը խորտակել,
 Դուն որ Բարիին իմ ուխտուած հոգին
 Կապարն դարձրիր թունոտ նետերին:

Արցունքով ուռած կուրծքս է եռում
 Ինչպէս լի կաթսան հնոցի վրայ.
 Ա՛հ, ինչ տանջանք է, ի՛նչ կրակ-կսկիծ
 Մի նկուն ցեղի գաւակը լինել,
 Հզօրի թունոտ ժպիտը մուրալ,
 Փակ դրան առջեւ արցունքը կլլել,
 Աշխարհից ծածուկ մենակ հեծկլտալ:
 Եթէ կաս, Աստուա՛ծ, գութդ չեմ հայցում,
 Դադրի՛ր չարիքից, յոգնութիւն չունի՞ս,
 Քնիր գէթ մի անգամ մի հազար տարի,
 Թող որ իմ ազգը իր բաղդը կերտի
 Քո եղեռնածին աչքերից հեռի:

*

* *

Ա՛հ, ի՛նչ տանջանք է մի նկուն ցեղի գաւակը
 լինել...
 Տանջա՞նք... Ո՛վ փոքրագութիւն, ո՛վ
 սգուոր երգիչ:
 Յետ տուր ինձ Աստուա՛ծ, յուսաբեկու-
 թեանս այս նիչը եղուկ,
 Հոգուս անծանօթ՝ շրթունքիցս թռած, յե՛տ
 տուր տրտունջս.
 Հզօր է իմ ցեղը կատաղութեանդ դէմ
 Ինչպէս կուռ ժայռը փոթորիկների տակ:

Երկնքի հուրն է շորթել քո ծոցից խիզախ
խոյանքով.

Տիեզերական սառնամանիքի մէջ
Հայրերիս անմար կրակն է կայծկլտում
Մեծ տառապանքի անքիծ հնոցում,
Դուն հին ոխերիմ, մենք՝ Պրումէթէոս,
Թո՛ղ ուժգին դառնայ թափը ամպրոպիդ.
Բազմացրո՛ւ անգղերդ քո վրէժխնդրութեան,
Եւ թող մեր լեարդը ծուատեն անյագ,
Ձեռ կարող մարել բոցը մեր հոգու.
Անթիւ աստուածներ՝ կ'անցնեն ու կ'եր-
թան,

Մեր խաչելութեան ժայռի բարձունքին
Հուրը կը մխայ, հուրը երկնային.
Ի՛նչ փառք անստուեր, ի՛նչ հպարտութիւն
Զահակիր ցեղի գաւակը լինել
Զաւակը անյաղթ, հզօր Արաֆսի:

Մ Ա Ս Ի Ս

ԵՐԳ ԶՈՐՐՈՐԴ

ՄԱՍԻՍ

Եթէ դու յորս ելցես յագատն ի
 վեր ի Մասիս,
 Զփեզ կալցեն քաջք, տարցին յա-
 գատն ի վեր ի Մասիս,
 Անդ կացցես եւ զոյս մի՛ տեսցես.
 Մ. ԽՈՐԵՆԱՑԻ

Հայոց աշխարհի հսկայ նահապետ,
 Աստղերի կայան,
 Փոթորիկների տէր,
 Մրրկի Աստուած,
 Շանթ ու ամպրոպի ահարկու վարպետ,
 Մասիս զարհուրա՛նք.
 Տիեզերական ցասումի՞ց ծնար
 Աշխարհի հիմունքը ցնցող տնօրոգ,
 Թէ՞ նիւթի ու կրփի աստուածը քառս
 Իր բոցեղ արգանդից փեզ դուրս շարտեց,
 Մի մեռած Աստծու խօշական արձան:

*
* *

Բարձրանում է նա տիեզերքի սրտին
Ալեգարդ գլուխը Աստծու կրծքին.
Ու յաղթ թիկունքին դարերն է շալկել,
Ժամանակների սահանքը փակել.
Մենակ ու մռայլ հովիւ ահարկու
Զեռքը մակատին՝ նայում է հեռու
Իր ցրիւ եկած հօտն է որոնում
Հայոց աշխարհի ցաւը որոնում:

*
* *

Արքայ է Մասիսը վաղ առաւօտին
Եւ իր զարթօնքը՝ հրաշք բնութեան.
Յուրթի Արագած եւ սարն Արայի,
Բիւրակն ջրառատ, Սիփան ծաղկաշատ,
Նօթերը կիտած Նեմրուք ու Գրգուռ
Մշուշի շղարշը գլխներին փաշած՝
Նայում են ծածուկ երկչոտ հմայքով
Երբ արշալոյսի բիւր երանգներով
Արքան է գուգւում, ինչպէս մի տիտան
Ու նրա խոժոռ հայեացքի առջեւ
Շունչերը պահած մանուկների պէս
Ծունկի են գալիս:

*
* *

Ահա ուսերից նետում է մեղմիւ խաւար գի-
շերուայ ֆօղը սեւամած,
Ու կապոյտ շղարշը, ոսկեշաղ մշուշ, թի-
կունքն է առնում.
Ալեգարդ մակտին ներմակ ամպերի պսակ
բոլորուն,
Եւ արշալոյսը ոսկէ մատներով պսակի
շուրջը գոհար է շարում,
Փիրիւզ ու յակինթ, գմբուխտ, ադամանդ
Յովք են արձակում աստղերի նման ու հուր-
հրատում.
Նայում են լեռները, աչքով են անում իրար
ու ժպտում աղջամուղջի մէջ:
Ու յանկարծ Մասիսը փառքից ձանձրացած
ծեր արքայի պէս,
Քաշում է ուսից շղարշը կապոյտ ու դէն
շարում.
Հակտից շորթում է պսակն ակնակուռ,
Ալեգարդ գլխին ոսկու շողշողուն փոշի է
ցանում,
Վրան է առնում արշալոյսի գոյներից հիւս-
ում մի նոր ծիրանի,

Ուսերին՝ բոսոր, ծոպերը՝ ծփան երանգ ու
երանգ,
Թիկունքը՝ վարդագոյն լոյսի խուրճերով,
Ներքեր մանուշակ գորշ երիզներով.
Եւ համայն լեռները հեւում են նայում մը-
շուշի միջից:

Արեւն է բարձրանում դէպի հորիզոն.
Վիթխարի հսկան գրահ է կապում
իր ահեղ կրծքին գրահը ոսկու,
Ալեգարդ գլխին ոսկէ սաղաւարտ ցոլք է
արձակում,
Հայոց լեռների աչքը խտտողում ամէն առա-
ւօտ, ամէն առաւօտ:

*
* *

Որպէս խումապած ուղտերի կարաւան,
Դարերն են սահում իրար հրիքելով.
Մասիսը նայում է անհաս բարձունքից,
Նայում է խոկում.
Ժամանակից դուրս՝ մի անհուն խոհ է նա,
Երկնից կախուած հսկայ մտածումն.
Տիտանեան հոգի, որ արձանացել է
Հայոց աշխարհի բազդի մակատին,
Աւերածներից վեր,

Մահերից բարձր,
Աստղերի մէջ,
Աստծու կողքին,
Աշխարհին ասելու՝
«Ես կա՛մ եւ կը լինիմ»...

*
* *

Անդունդների կրակէ մրրիկը տիեզերքի հի-
մունքն է փանդում
Եւ աշխարհներ են գահավէժ ընկնում, նո-
րերը ծնում,
Լեռներ են մեռնում մանուկների պէս, նո-
րերը բարձրանում,
Ծովերն են եռում կաթսաների պէս,
Երկինք ու երկիր իրար են խառնում,
Տիեզերքի վախճանն է ահա.
Մասիսը տնփում է, հուր ու ծուխ ժայթ-
փում,
Եւ հուր ու ծխի հետ կարմիր արեւներ եր-
կինք շարտում.
Օրհասը մօտ է, աշխարհն է դողում սոս-
կումով բռնուած
Սոսկավիթխար լեռան տագնապից.
Եւ ահա կարմիր հողմերի ծոցից

Ամպերի բոցավառ ծիրանին ուսին,
Նորից ցնցւում է տիտան ծերունին
Աւերածներից, մահերից բարձր,
Աստղերի մէջ, Աստծու կողքին
Աստծու նման աշխարհին ասելու՝
«Ես կա՛մ եւ կը լինիմ»...

*
* *

Անապատների շէկ մրրիկների մէջ՝
Վայրագ խուժաններ եռում են ձանձրոյ-
թից,

Փրփրուն ծովի ալիքների պէս,
Իրար հրհրում խելայեղօրէն.
Վիշապն է անցնում Հայոց աշխարհով,
Հագար գլխանի նեոն է մոնչում,
Եւ երիվարների սմբակների տակ
Կեանքի յետին ծիլերն են մեռնում.
Քահէր են խորտակւում,
Ազգեր են փոշիանում իրենց կատաղի գա-
լարումների մէջ,
Եւ Մասիսը նայում է բարձրից, խոժոռ ու
մոայլ.
Զուլումն է տեսնում իր ոտների տակ,
Եւ կարկտահար արտերի նման

Փշրուող ազգերի խշրտուփն է լսում.
Նայում է նորէն աստղերի միջից
Աշխարհին ու մահին ասելու համար՝
«Ես կա՛մ եւ կը լինիմ»...

*
* *

Մասիս, ջա՛ն Մասիս, մանուկ օրերից
Մի երիվարի խրխինջ եմ լսում քո ան-
դունդներից.

Քո ծոցն է շղթայուած իմ երագ արքան
Սէգ Արտաւազդն իր բոց երիվարով.
Եւ պիտի ելնի գէնֆ ու գրահով
Իր գաւակների արիւնն ուզելու
Արար-աշխարհից.
Հօր օրերին՝ իմ ցեղը զգաստ
Քեզ է պահ տուել իր աստուածներին,
Աժդահաներին, հին-հին ֆաջֆերին,
Աւերիչ դէւերին, իր հսկաներին,
Կայծակը ծամող իր վիշապներին.
Մանուկ օրերից քո կռանների զրնգոցն եմ
լսում քո անդունդներից,
Հայոց վուլկանն է զարկում զնդանին,
Մեծ Քաղափարն է դարբնում հայ ցեղի,
Շղթայուած արքայի իղձը դարաւոր.

Մանուկ օրերից հոգիս է թնդում քո հուր
հոգու հետ.

Եւ ահա կեանքիս այս վերջալոյսին՝
Նորէն հինաւորց խրխինջն եմ լսում.
Այն Արտաւագդի ձին է վրնջում՝ հուր երի-
վարը,

Գետինն է դոփում խուլ դրնդիւնով,
Շներն են հաջում, շղթան կրծոտում կապ-
ուած արփայի.

Ա՛հ, վաղուց է հասել օրը օրերի
Մասի՛ս, ջա՛ն Մասիս, Արտաւա՛գդը տուր
մեզ:

*
* *

Հայոց աշխարհի հսկայ նահապետ,
Քո ծոցում ծնուած՝ մանուկ օրերից,
Ես երիվարի խրխինջն եմ լսում քո ան-
դունդներից

Շղթայի շոինդ, գնդանի տնփոց.
Եւ ահա կեանքիս այս արեւմուտին,
Հոգիս վերստին դէպ քեզ է դարձած,
Որպէս լուսաբացի ծաղիկն արեւին.
Յրի՛ր կատարիդ ամպերը մռայլ,
Ճակատիդ աստղէ պսակը շորթի,

Նայի՛ր Գրգուռին, Սիփան, Նեմրութին,
Սեւանայ լնից մինչեւ վանայ ծով,
Հայկական Պարից մինչեւ մեր Տաւրոս,
Արափսի ափերից՝ մինչ Տիգրիս, Եփրատ,
Վիթխարի հովիւ Հայոց աշխարհի,
Զաւակներդ ո՞ւր են, ո՞ւր են հօտերդ.
Զին է խրխնջում քո անդունդներում
Սէգ Արտաւագդի հուր երիվարը.
Վուկանը Հայոց վաղուց է կերտել
Սուներն ահեղ շանթերից ձուլուած.
Փշրի՛ր շղթաներն ամեհի արփայի,
Քաջփերդ ոտքի հա՛ն, աժդահաներդ,
Հուր ու բոց շնչող քո վիշապները.
Աշխարհի վրայ շարտիր նրանց.
Վա՛ր քաշիր վերից հին Աստուածն անգոր,
Աստուածը հայի,
Ու փակիր նրան քո անդունդներում,
Ու հազար տարի, ու հազար տարի.
Կարմիր հողմերիդ թումբերը փանդիր,
Արտաւագդը տո՛ւր մեզ գէնֆ ու գրահով,
Ու թող աշխարհի հիմքերը դրնդան
Նրա փրկարար յաղթ հարուածներից.
Ա՛հ, մենք այնպէս կարօտ ենք ոյժին,
Մասի՛ս, ջա՛ն Մասիս:

ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԴԱՇՏ

ԵՐԳ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԴԱՇՏ

Այրաբատեան դա՛շտ,
 Գեղանի դշխոյ Հայոց աշխարհի.
 Մանուկ օրերից կրակի ծարաւ՝
 Ես քո հրաշէկ արեւն եմ խմել իմ հայրերիս
 պէս:
 Եւ ահա նորէն ծարաւ է հոգիս քո հուր
 երկնքին
 Հորիզոններիդ անթիւ գոյների ծփծփում-
 ներին,
 Վերջալոյսերիդ ակեռածումներին,
 Երբ որ հրածին ամպերը հեծած՝
 Խօլ ածդահաներ կռիւ են տալիս,
 Խաւարի կարկառուն տէգերն են փշրում
 Արեւի սիրուն ամէն երեկոյ.
 Զուռդ հաւքերը գարնանը յետ չեկան,
 Ու կարմիր կարկտի կատաղութեան տակ
 Մեր շֆեղ ամառը մեռաւ խանձուած.
 Եւ ահա մեր այս կանխահաս աշունքին՝
 Քո ջինջ երկնքի շողերն եմ փնտռում իմ ան-
 շող մամբին,

Ես խոնջ ու տառապած ուխտաւոր լոյսի.
Ա՛հ, տուր ինձ հարբել, իմ հայրենի դաշտ,
Քո ծաղիկների երկնային բոյրով
Որպէս իմ անցած մանուկ օրերին:

*
* *

Այրաքատեան դա՛շտ, երեսուն դարերի
Անբիծ խանձարուր իմ արդար ցեղի.
Հուր մտածումներիս ոսկէ օրօրան,
Մի բարի Աստծու դու շփեղ անուրջ.
Ահա վերստին պատկերդ իմ հոգում,
Որպէս մայրական հէֆեաթ լուսաշող.
Օտար, անհրապոյր հորիզոնների տակ
Նորէն մարգերիդ բոյրն եմ երագում,
Շինականներիդ հեւքը ֆրտինֆոտ,
Եզն ու գոմշուկիդ փնջոցը հզօր,
Լոյս աղջիկներիդ երգը զրնգան,
Անթիւ հաւքերիդ կանչն առաւօտեան.
Եւ ահա վերստին իմ տրտում հոգում
Երգիդ ու գովքիդ հրդեհն է եռում,
Շաչիւնը հովերիդ, թրթիռը գեփիւռիդ,
Եւ ֆո ձեւերիդ ծփանքը դիւթիչ,
Զանգակներիդ դողանջը անհուն,
Լուռ գիշերներիդ յօրանջը բեղուն

Եւ արշալոյսերիդ ծնունդը վեհափառ.

*
* *

Այրաքատեան դա՛շտ, դիւթական պարտէզ
Հայոց աշխարհի,
Եւ պարտիզպանը՝ մի ծերուկ Աստուած.
Արեւելից Մասիսն է ցցուած՝
Անփուն պահապան Հայոց պարտիզին.
Հարաւ-արեւմուտֆից Պարը Հայկական,
Մասսի տեսֆից խրտնած կարաւան՝
Ժայռերի ծփանքով ալիք առ ալիք
Թափ առած վագում են իրար հրելով,
Շիրակայ դաշտի շուրջն են բոլորում,
Արագածի ոտֆին դադար են առնում,
Քրտնաթոր փակատը հովերին տուած:
Եւ Արագածը, իր լայն թիկունքով
Հայոց պարտէզն է պահում հիւսիսից
Եւ իր կողերին հազար գիւղ ու շէն
Մեղր ու կաթ ծծում մանուկների պէս:
Եւ Մասսի ոտֆից մինչեւ Արագած
Զգում է հրաշագեղ դաշտն Այրաքատեան
Որպէս երփներանգ բեհեզ ծաւալուն,
Որպէս մի աղօթք երկնֆի առջեւ
Հին հին օրերի հովուերգութիւն:

57

Երբ անապատի գորշ խաժամուծը
Արիւնի մրրկով մեր հողն է կոխում,
Քնած հսկաները դողում են ցասումով
Եւ մի ցաւագին, մի ահեղ տնօրհն՝
Ողջ Այրաքատեան դաշտն է ալեկոծում
Հայոց աշխարհի հին վերին է եռում:

*
* *

Այրաքատեան դաշտի չֆնադ գարունը
Կանաչ մախմուռով, մետաքսով պննուած
հարս է հրաշագեղ,
Արաքսն իր մէջֆին արծաթէ գօտի
Ու ինքը համակ՝ ժպիտ ու նագանֆ.
Ու ամէն գիշեր տարփոտ խունապով
Մասսի թիկունֆից աստղերն են ելնում,
Քնած դիցունհու գեղով հմայուած՝

Արծաթ շողերի անձրեւ են տեղում
 Նրա հոլանի ծոցը բուրաշատ:
 Բոցոտ երկնփից արեւն է ծագում,
 Այրաքատեան արեւը ոսկի.
 Սեւ հողն է փրփրում նրա շողերով
 Ինչպէս կուրծքը կոյսի սիրոյ համբոյրով.
 Եւ կեանքի հզօր երկունքը փոթորկում,
 Կանաչի անծայր ծովն է ծփծփում:
 Լորերն են սուլում առույտների մէջ.
 Քաղհանող աղջկանց երգն է զրնգում,
 Եւ մատաղ սրտերի սիրոյ մեղեդուն,
 Արտուտն է բարձրում արձագանգ տալիս:
 Արագիլն է անցնում օձը կտուցին,
 Պարանոցը ձգած՝ ինչպէս ներմակ նետ.
 Ծիծեռնակները եթերն են նեղում
 Եւ նուողում են շողերով հարբած.
 Կկուն է ձայնում բաղդաւոր արուին,
 Սարեակը ծառի կատարին թառած՝
 Մարտի է կանչում իր ախոյեանին.
 Եւ ննդուկները բազէից փրկուած՝
 Սաղարթի խորքում Աստուած են օրհնում.
 Արծիւն է նախրում անհաս բարձունքում,
 Եւ հեռուն՝ կապոյտ սարալանջերին
 Հօտերն են ձգում հանդարտ դէպի վեր:

*
* *

Եւ Այրաքատեան դաշտի ամառը՝
 Շիկահեր դիցուհի, հարուստ գիստերով.
 Երկնփից ոսկէ անձրեւ է մաղում արտերի
 վրայ.
 Ու ամէն մի հասկ՝ արեւի մի շող,
 Մի լոյս մտածումն անյայտի խորքից.
 Հնձուորն է հեւում թաւ որաների մէջ
 Տիեզերական ընթացք տանջանքի.
 Եւ մի հին երկունք փրտիւն է լալիս
 Կեանքի վաղանցուկ ժպտի ֆօդի տակ.
 Բարձած սայլերի նոննչը գալարուն,
 Որպէս ֆրփիջը յաղթող պատրանքի,
 Փարում է ծղրիդի գաղտուկ նոռոցին.
 Հօտադի երգը մեռնում է տապից.
 Եւ գոմշուկների հզօր փնջոցով
 Գետնից փոշու ամպեր են բարձրանում,
 Ինչպէս մայր հողի տնօրէն խորունկ.
 Հաւերն են ծուարում գով սաղարթներում.
 Ծառերը մնչում են, գեփիւրը մեռնում.
 Խաղողի որթերը ողկոյզով յդի
 Մեղմիւ յենում են մերձաւոր թփին,
 Մրգաշատ ծառերը մայրութեան բեռով՝

Հոգն են համբուրում.
 Կրակ-արելի շէկ բոցերի մէջ
 Դեղին է երկինք, երկիրը յուրօրի,
 Եւ համատարած այս դեղնութեան մէջ
 Առնոյտն է փուլում,
 Գարունֆից մոռցուած մի կանաչ երագ:

*
 * *

Եւ աշունը Այրաբատեան դաշտի՝
 Համակ թախիժ է ու գեղեցկութիւն.
 Կրֆի պոռթկումին յաջորդող յօրանջ,
 Նորածինին ժպտող դալուկ մայրութիւն:
 Ամպերն են կախում Մասսի կատարին,
 Լեռների կապոյտ մշուշն է մգանում,
 Ուշ գիշերներին ծառերն են վշվշում
 Պաղ հողմերի մտրակների տակ.
 Ու տերեւների ոսկէշող գորգը
 Գետինն է ծածկում մահու ժպիտով:
 Ծուխ է բարձրանում հեռու դաշտերում,
 Որպէս մենաւոր մոլորուած աղօթք,
 Մի սայլ է թաւալում ամայի նամբով՝
 Որպէս անկատար յոյսի տրտմութիւն.
 Եւ սարեակների գորշ թափօրները բարձրա-
 նում են իջնում

Սեւ ամպի նման խոպան դաշտերում.
 Եւ կռունկները թռիս շարաններով փուլում
 -- են ցելերում,
 Ապա հրաժեշտի ողջոյնը տալիս սարին ու
 դաշտին,

Ու հեռաւոր արելի կարօտն աչքերին՝
 Շեշտ սլանում են դէպի տափ հարաւ.
 Եւ համատարած ամայութեան մէջ
 Այգեկութի արբշիռ տենդն է եռում,
 Ու մատաղ հարսի ստինքների պէս՝
 Յուրօրի ողկոյզներ հնձանների մէջ,
 Կրունկների տակ կրակ են ժայթքում.
 Եւ ամէն ողկոյզ մի ֆրֆիջ ունի,
 Ինչպէս նարնատիւնը բոցավառ հնոցի
 Մօտալուտ ձմրան կատաղութեան դէմ.
 Ու յարկերի տակ կեանքի փրփրուն հոգին է
 եռում

Բուրաւէտ գինին Հայոց աշխարհի:

*
 * *

Եւ Այրաբատեան ձմեռը դաժան...
 Մասսի այրերում փակուած հողմերը—
 Շղթայուած դելեր, — դուրս են սլանում,
 Ու զարհուրանքի երիվար հեծած՝

Դաշտն են արշաւում.

Եւ ամէն մէկն իր բուֆն ունի, մրրիկը
ձիւնի.

Կեանքն է կծկւում խեղճ յարկերի տակ,
Ամէն հերդիկից ծուխ է բարձրանում.
Բուխարու եզրին մի կոյր ծեր աշուղ
Իր յոգնած սագի ննկնկոցներով
Հին-հին փաշերի գովքն է անում.
Թոնրան շրթին պառաւ տատիկը
Ոսկէ հէֆեաթ է ասում քոռներին.
Ուշ գիշերներին գայլերն են ոռնում,
Քաղցած վոհմակը լալիս է բֆի տակ կեան-
քի սարսափը,

Եւ ինքը մի սարսափ.

Մերկացած ծառերը վայում են անյոյս,
Եղերամայրեր ցուրտ մեռելութեան.
Սեւ ագռաւները կոռում են վերից
Հեզնելով գարնան խոստումը սիրուն.
Արաֆսը դրսում մրրիկների տակ
Կռիւ է տալիս սառնամանիքին.
Գիշերը պարտում ցրտի գրոհից,
Ցերեկը մոնչում մէջքը ցնցելով,
Սառոյցը փշրում ու առաջ արած
Սղին է ֆշում դէպի Կասպից ծով:

*

* *

Այրաքատեան դաշտում չորս փոյրեր գիտեմ
Չորս դիցուհիներ,
Եւ նրանք բաղդի չորս գաղտնիքն են տա-
նում

Իրար յետեւից եւ իրար կարօտ.
Մէկը վարդերով փէշերը լեցուն
Իր սիրականի գալուն ակնդէտ,
Մէկը սիրատենչ իր փարթամ կուրծքը
Արեւի տարփոտ շողերին բացած.
Մէկը բարի մայր հագար բարիքի,
Եւ չորրորդը գունատ ուխտաւոր,
Ուսերին ձգած շղարշը ներմակ
Հանդարտ փայլում է դէպ գարնան արեւ:

*

* *

Այրաքատեան դաշտ, աղօթքի տաճար,
Եւ ես քո առաջ հորիզոնից՝ հորիզոն
Հոգուով ծնկաչոք
Քո արդար լոյսին խոնարհ ուխտաւոր:

ՍԸՅԱՐԻՆ

ԵՐԳ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՍԸՀԱՐԻՆ

«Եւ օձն էր իմաստնագոյն քան զամենայն զազանս որ ի վերայ երկրի»:

«Եւ ասէ օձն ցկինն... յորում աւուր ուտիցէ՛ք ի նմանէ, բանայցեն աչք ձեր եւ լինիցի՛ք իբրեւ զԱստուածս՝ նանաչել զբարի եւ զչար»:

«Եւ ասէ Տէր Աստուած ցկինն, բազմացուցանելով բազմացուցից զտրամութիւն քո եւ զհեծութիւն քո»:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶ. ԾՆՈՒՆԴԻՔ ԳԼ. Գ.

Անցած գարնանը ծաղկած փշատի հովանու
ներքոյ
Պատանի մանկալը շատ խորը նայեց կոյսի
աչքերին,
Եւ երկու սրտեր կայծակների պէս իրար
պլուեցին.
Արեւի ցոլքը՝ մի կաթիլ կրակ, ծաղկի ծոցն
ընկաւ,
Բազէն արտի մէջ նշացող լորի կուրծքն էր
կցատում

Եւ ցուլը տնօրոգով գետինն էր հոհոտում
 էգի յետելից.
 Ճլուրլան արտուտը բարձր եթերում ցոլֆեր
 էր խմում.
 Ու կեանքն է թրթռում հզօր երկունքի
 չֆնաղ րիթմով.
 Հարսնիք է աշօր, նուագի՛ր, վա՛րպետ.
 Անցած գարնանը երկու կայծակներ իրար
 փարեցին,
 Եւ սրտապատառ երկինքը ճշաց
 Խնդաց ու լացեց.
 Նուագի՛ր, վա՛րպետ:

*
 * *

Հարսնիք է աշօր.
 Ցուրտ լուսաբաց է ամենամուտի,
 Աղամայ մութը հէնց նոր վերացաւ վերջին
 չարքի հետ.
 Օդի մէջ ներմակ եղեամն է խաղում թի-
 քեռների պէս
 Խտացած սարսուռը մերձակայ ամրան.
 Մերկացած ծառերը գանգատաւոր են մռայլ
 երկնքին,
 Անցած գիշերին հովն է չարչարել.

Զանգակը ժամի էլի մի անգամ ճնկնկաց
 լռեց.
 Աղօթաւորները թողին տանարը, Սըհարին
 է կանչում,
 Ցուրտ մշուշի մէջ, տիեզերական երգը բո-
 ցեղէն:

*
 * *

Անցած գարնանը փշատի ծառի տակ սէրը
 բռնկուեց.
 Եւ կոյսի կրծքին երկու տատրակիկ մեղմիւ
 դողացին,
 Հարսնիք է այժմ.
 Եւ երաժիշտը ափաղաղի պէս, բարձր կտու-
 րին,
 Լայնափող գունման դէպի արշալոյս,
 Կլկլացնում է խորունկ աւիւնով.
 Երկնքից ծածուկ պատուիրան ունի,
 Արար աշխարհը ոտքի պիտ հանի:
 Հեռու, յարկի տակ մի աղջիկ ֆրֆջաց
 Քրֆջաց ու լացեց Սըհարու ձայնին,
 Իր բաղդի կանչին,
 Նուագի՛ր, վա՛րպետ,
 Լա՛ց ու ֆրֆջա՛:

*

* *

Բարձր կտուրից հնչում է Սըհարին,
 Նոր արշալոյսի կանչը երկնքին.
 Դարերի խորքից բարձրացող խնդում
 Անցնող սերնդի ժպիտը գալիքին.
 Յաւիտենական օրհներգ բնութեան
 Իր միակ պարգեւի, իր սիրոյ համար.
 Նուագի՛ր, վա՛րպետ.
 Դո՛ւն ես միայնակ
 Տէրը տիեզերքի:

*

* *

Եւ տաքածւում են ձայները դիւթիչ,
 Մերթ որպէս պոռթկուն հրնուանք արուի,
 Անյագ ու կատաղի իր տանջանքի մէջ.
 Մերթ որպէս կոյսի լացը հանոյքից
 Մեղմ ու գալարուն մրմունջը սիրոյ,
 Երկչոտ ու խենթ տարփանքին գերի.
 Նուագի՛ր, վա՛րպետ.
 Տառապանքի
 Գաղտնիքն ասա՛:

*

* *

Ձայներն են եռում բարձր ոլորտում
 Եւ ամէն մի հնչիւն՝ թրթռուն պատգամ
 Թէ՛ «կայ, կայ, անցնողը միշտ կայ»...
 Անիւնների վրայ կեանքը կայ յաւիտ,
 Ոչ ոք չի մեռել աստղերի ներքոյ,
 Արար-աշխարհում գերեզման չը կայ,
 Մեռելութիւնը դալուկ օրօրան ժայթփող
 ժպիտի,

Լաց ու խնդութիւն միեւնոյն երգն է,
 Եւ տիեզերքում ուրիշ երգ չը կայ,
 Կայ միայն Սըհարին երգը գերագոյն
 Նուագի՛ր, վա՛րպետ,
 Թող մահն ու կեանքը
 Միասին պարեն:

*

* *

Ոչ ոք չի մեռել արար-աշխարհում,
 Աղամն ու Եւան ծնւում են ամէն օր,
 Ու դեւի ձեռքից խնձորը շորթում
 Մահու ու կեանքի բուրմունքով հարուստ.
 Շորթում են խնձորը, ժպտում են իրար
 Եւ տիեզերքը ցնցող ֆրիջով

*

* *

*

* *

73

*
* *

*
* *

Նոր արշալոյսի վարդապոյն գրկից
Կանչում է փողը արեւ աստծուն, —
Բոցահեր վահագնին.
Երկինք ու երկիր երկունքի մէջ են
Եւ արեւելքը պատառ ու պատառ
Արիւն է ծորում աշխարհի վրայ.
Արիւնի միջից տիեզերական հրաշքն է
ծնւում
Արեւ աչքերով ու հուր վարսերով մանուկը
հսկայ:

*
* *

Անցած ամբանը գեղանի կոյսը պատանուն
ժպտաց.

Հարսնի՜ք է այսօր, նուագի՛ր, վա՛րպետ.

Ու պառաւ տատը խաչերկաթը ձգեց

Առագաստի տակ... աչքերը սրբեց.

Ո՞վ է հեծկլտում. կեանքը լա՞ց ունի...

Վարպետին ինչ փոյթ

Սըհարին Աստծու պատգամն է ծածուկ:

*
* *

Սըհարու ձայները բեկ-բեկ ու դողդոջ
Հացն ու խնդութիւն իրար գալարուած,
Տատասկի ու վարդի արնացող մի փունջ՝
Տրտում յարկերի ներսն է թափանցում
Նոր առագաստի ու խանձարուրի հէֆեաթը
ասում.

Հարսնի՜ք է այսօր:

*
* *

Հարսնի՛ք է այսօր, նուագի՛ր, վա՛րպետ,

Անիւնները խառնիր քո հզօր երգով.

Արեւ աստուածը լոյսերի հրդեհ է վառել
երկնքում

Եւ արիւնագանգ ամպերի ծոցում
Մանուկն է լալիս խանձարուրի մէջ.
Ո՞վ փռեց վարսերը դագաղի վրայ.
Առագաստի տակ խաչերկաթը կայ
Եւ ամէն գարնան փշատն է ծաղկում:

*
* *

Նուագի՛ր, վա՛րպետ, հարսնի՜ք է այսօր,
Մահն է սլացել ու մեռել իր մէջ,
Տե՛ս, մոխիրները կայծեր են ծաղկում,
Խառնիր, հա՛ խառնիր նուագիդ շնչով,
Արար-աշխարհում գերեզման չը կայ,
Մեռելութիւնը դալուկ օրօրան ժայթֆող
ժպիտի,

Եւ տիեզերքում մի հատիկ երգ կայ
Խինդի ու լացի պոռթկումը հզօր.

Նուագի՛ր վարպետ, նոր առագաստի
Ու խանձարուրի հէֆեաթը պատմիր
Հայոց աշխարհին, Հէֆեաթը ոսկի:

ՄԵՐ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

ԵՐԳ ԵՕԹԵՐՈՐԴ

ՄԵՐ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

Կոռունկի երա՞մն է իջել դաշտերում
 Ու կղզում անուշ.
 Թէ՞ եղնիկների հօտն է մոլորուել,
 Ծերպերը թողած մարգերն իջել.
 Ձիդ պահի՛ր, ճա՛մբորդ,
 Թող սմբակների դռփիւնը լռի.
 Կոռունկներն անձայն անցան վերերից,
 Եղնիկ ու այծեամ մնչում են ձորում.
 Ականջ դի՛ր, ճա՛մբորդ,
 Մեր աղջիկների լէ-լէն է զրնգում:

*

* *

Դալար թիկունքին վեց-վեց ծամ ունին
 Եւ ամէն մի ծամին մի շարք յուլունքներ,
 Գոյնզգոյն թաշկինակ ծոծրակին հանգոյց
 Բամբակի ծաղկոտ արտն են փաղհանում.
 Տեսե՞լ է՞ք երբէ՞ք մատղաշ նոնին հովից կը-
 նացած
 Պարանոցը փաշ՝ այծեամն արածող:

*
* *

Ու շարան-շարան մարգերն են բռնել,
Ծաղկի ու խոտի բուրմունքից հարբած,
Արեւի բոցոտ շունչը խմելով՝
Զարկում են ուրազները.
Մերթ ծածկում են ծաղիկների մէջ,
Մերթ բարձրանում շողերի ծովում,
Վարսերն են ծփում, յուլունքն է գրնգում
Ու երգն է ծաւալում խաղաղ դաշտերում
Հայոց աշխարհի լէ-լէն դիւթական:

* *
*

Զիդ պահի՛ր, ճա՛մբորդ, լսո՞ւմ ես լէ-լէն,
Մասսի հովերի հեւքը կախարդիչ,
Մեր բարդիների շշուկը գիշերուայ,
Ծաղկաւէտ դաշտերի լռութիւնը խօսուն,
Եւ սէրը կրակ, որ խօսք է տալիս
Սարին ու քարին,
Դաժան լեռների սիրտն է բաց անում,
Լոյս աղբիւրների հետ է փրփշում,
Հովերին տալիս իր լացն ու խնդում:

*
* *

Սարերը սիրտ ունեն, հովերը լեզու,
Սէրը կը հասկանան,
Մատաղ հոգիների մոմուտը կիզիչ
Եւ դա՛րդը, դա՛րդը...
Հո՛վ արէ՛ք, սարեր ջա՛ն, հո՛վ արէ՛ք,
Իմ դարդին դարման արէ՛ք.
Այամն է փոխուել, սարերն են անողորմ,
Սարերը հով չեն անում
Դարդիս դարման չեն անում.
Հէ՛յ, Արաքսը կայ, ծփծփան ու բարի.
Եւ լէ-լէն փարում է գետին.
Արագը հեշտացել ա,
Ճամբէ՛քը կոշտացել ա,
Խաբար տարէ՛ք իմ նանին,
Մուշտարիս շատացել ա:
Մուշտարին Արաքսի միւս ափին է.
Ամառ է, գետը բարի ու հանդարտ,
Արա՛գ, ջա՛ն Արագ, ճամբայ տուր սէրին:

*
* *

Աղջկանց երգը գութանուորին հասաւ.
Հօտաղը թողեց իր հօրովէլը.

Արու ուրուն սիրոյ մըմունջը լսեց
Ու ձայն է տալիս.

Աղջի անունդ Փէրի,
Հակատիդ ոսկի շարի,
Մէկ պափ ուզեմ, երկու տուր,
Աստուած ախպէրդ պահի.
Վա՛յ քեզ, մանկալ. քրքիջը լսուեց.
Հեռու դաշտերում բոցեր են մարմատում:

*

* *

Մեր աղջկերանց սէրը՝ երգ է,
Եւ երգը սէր.
Շփեղ ու փարթամ մագերի հիւսքը
Խաւարի ջրվէժ.
Աչքերը գոյգ ալմազ, միտացող ածուխ,
Հայեացքը մթի մէջ սուսեր կայծկլտան.
Մի անգամ են նայում ծածուկ ու յանկարծ,
Նայում են զգոյշ, գլուխը փաշ ձգում,
Շիկացած մի նետ, որ կուրծք է մխում
Եւ էլ ոչ մի ձեռք չորքեղ չի կարող:

*

* *

Մատաղ սրտերի գեղանի հրձիգներ,
Տարին բուրբուն՝ նրանք միշտ գարուն.
Մայիսեան վարդի փունջ, որ ամբան տա-
պին,
Աշնան մռայլին, ձմեռան թուխպերին,
Փթթում է բուրմունքով, ժպիտ է սփռում,
Մինչեւ որ հասնի յաջորդ գարունը:

*

* *

Հմայիչ աչքերը թարթող մայրութիւն,
Ոսկեղէն թակարդ, փոքրիկ խանձարուր,
Հչացող մանկիկ, բունչան օրօրան,
Ողջ կեանքը վաղուան
Կեանքը տիեզերական,
Եւ հայեացքի մէջ՝ անհուն տիեզերք
Ցաւը ոսկեգօծ ու կեանքը ժպիտ:

*

* *

Հոգիս մամբորդ է օտար ափերում,
Երեւակայութիւնս երիվար հեծած՝
Կանգնած է տրտում մեր ծով դաշտերում,
Մեր աղջիկների երգին ունկնդիր.

Բամբակն է ծաղկել, կանեփի բուրմունքը
Աշխարհ է բռնել.

Յորենի արտերը «հէրանց են գնում»,
Մասսի հովերով ալիք առ ալիք.

Մի հնձուոր անցաւ գերանդին ուսին,
Ջրուորը հանդարտ ծածկուեց հեռուն,

Աղջկերանց լէ-լէն զրնգում է իմ հոգում.

Անցի՛ր, մամբորդ. երեկոյ է արդէն,
Տե՛ս, թուխպն իջաւ մեր լեռ ու ձորին,

Արաքսը կապտեց, հօտերը դարձան,
Ա՛հ, լէ-լէն լռեց մինչեւ արշալոյս:

ԿԱԽԱՐԴԱԿԱՆ ՏԱՃԱՐ

ԵՐԳ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ԿԱԽԱՐԴԱԿԱՆ ՏԱՃԱՐ

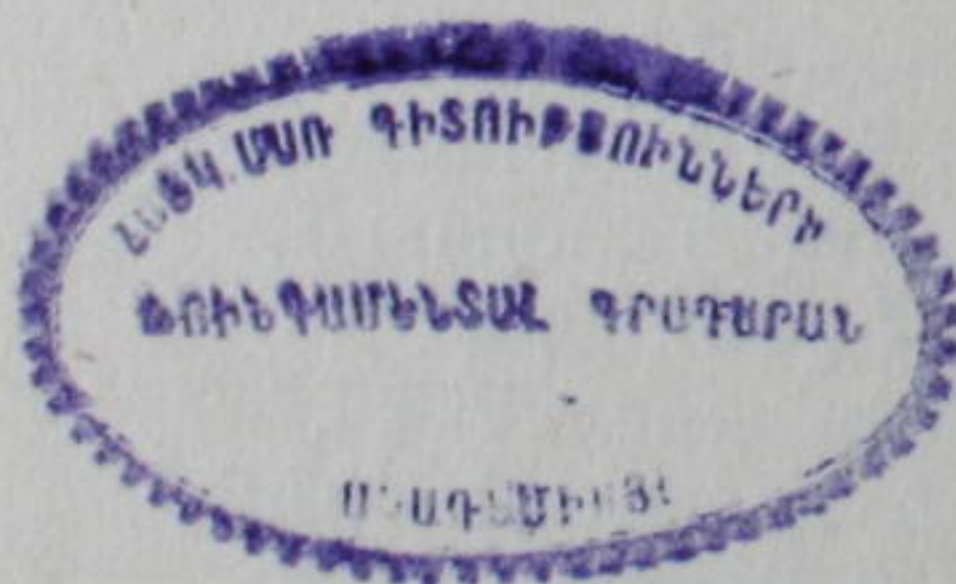
Ես գունատ ու յոգնած ուխտաւոր
Մի անժանօթ աստուածութեան
Կախարդական Տաճարի.

Անունը չը գիտեմ, ո՛չ նրա տեղը,
Մանուկ օրերից պատկերն է իմ հոգում,
Եւ ականջիս մէջ մի անուշ զրնգոց.
Այն զանգակների ձայնն է հեռաւոր՝
Մի անժանօթ աստուածութեան
Կախարդական Տաճարի:

Մի աղօթք կայ իմ հոգում,
Որ դեռ երբէք չեմ արտասանել.
Մի արցունք կայ իմ սրտում,
Որ դեռ երբէք չեմ լացել.
Այն աղօթքն ու արցունքն է՝
Մի անժանօթ աստուածութեան
Կախարդական Տաճարի:

Դիւթիչ զանգակների ձայնն ականջիս,
 Հայեացքս շեշտ հեռուն դէպ թարթող հո-
 րիզոններ՝
 Ես ողջ կեանքս փայլել եմ խոպան, փշոտ
 նամբաներով.

Ձեռքիս ցուպը մաշուած է ահա,
 Կը հասնե՞մ արդեօք...
 Ես գունատ ու յոգնած ուխտաւոր
 Մի անժամօք աստուածութեան
 Կախարդական Տաճարի:

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0445622

[3n.]

A $\frac{\bar{u}}{79013}$